

> Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΣΤΑ ΠΡΟ-
ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ Ε.Κ.Π.Α.

– *Πανωραία Κουφογιάννη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας Ε.Κ.Π.Α.*

Σεβασμιώτατε,
Κύριε Κοσμήτορα,
Σεβαστοί Πατέρες,
Σεβαστοί Ομότιμοι Καθηγητές,
Κυρίες και Κύριοι Συνάδελφοι,
Αγαπητές φοιτήτριες, αγαπητοί φοιτητές,

Η εισήγησή μου αποτελείται από τρία μέρη. Θα αρχίσω με μια αδρή αναφορά στην επιστήμη της ψυχολογίας. Θα ακολουθήσει μια επιγραμματική ανασκόπηση των μαθημάτων ψυχολογίας στα προγράμματα της Θεολογικής Σχολής και θα κλείσω με κάποιες σκέψεις όσον αφορά στον κλάδο της Συμβουλευτικής Ψυχολογίας, που σημειώνεται σε αυτή τη θεματική ενότητα του συμποσίου.

Οι ρίζες της ψυχολογίας (λόγος περί της ψυχής) χάνονται στη μυθολογική εποχή και τις παραδόσεις των αρχαίων πολιτισμών. Από τις μυθολογικές αντιλήψεις προέκυψε στην πορεία η φιλοσοφική ψυχολογία, της οποίας οι αρχές αναζητούνται στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία.

Η επιστημονική ψυχολογία ως εμπειρική επιστήμη κάνει την εμφάνισή της περί τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Η επιστημονική ψυχολογία, αυτονομημένη πλέον από τη φιλοσοφία, δεν ενδιαφέρεται για το περί ψυχής ερώτημα, αλλά έχει ως αντικείμενο τις νοητικές και συναισθηματικές διεργασίες του ατόμου, καθώς και την περιγραφή και εξήγηση της συμπεριφοράς.

Η ψυχολογία, μετά και την τεράστια ανάπτυξη κατά τον 20^ο αιώνα, η οποία συνεχίζεται και στον αιώνα που διανύουμε, εμφανίζει απεριορίστες εφαρμογές στην καθημερινή ζωή. Η Αμερικανική Ψυχολογική Εταιρεία παραθέτει ένα κατάλογο εξήντα περίπου θεμάτων ψυχολογίας. Ανάμεσά τους: η προσωπικότητα, ο γάμος, η γονεϊκότητα, οι διαφυλικές σχέσεις, το διαζύγιο, η μάθηση, η εκπαίδευση, το περιβάλλον, η υγεία, η παιδική και

η εφηβική ηλικία, η τρίτη ηλικία, η κακοποίηση, η μετανάστευση, η εγκληματικότητα, ο αθλητισμός, το άγχος, η απώλεια-πένθος κ.ο.κ.

Η ψυχολογία τα τελευταία χρόνια συνδέθηκε με τις επιστήμες του νευρικού συστήματος (τις νευροεπιστήμες), με αποτέλεσμα να προσδιορίζεται όλο και περισσότερο από τα ευρήματα της έρευνας του εγκεφάλου.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν την εξέλιξη και το περιεχόμενο της σύγχρονης επιστήμης της ψυχολογίας, το πρόθεμα *ψυχ-* στον όρο ψυχολογία και τα παράγωγα κατανοείται πλέον ως ιστορικό κατάλοιπο της φιλοσοφικής ψυχολογίας.

Ωστόσο, θα πρέπει να αναφερθεί ότι μια θεωρητική κατεύθυνση της ψυχολογίας, γνωστή ως ουμανιστική-θετική ψυχολογία, επανασυνδέθηκε με τη φιλοσοφία, την ηθική και τη θρησκεία – κυρίως την απωανατολική φιλοσοφικοθρησκευτική παράδοση. Αυτή τη φορά, το ενδιαφέρον δεν στρέφεται στην ψυχή με τη φιλοσοφική-οντολογική έννοια του όρου αλλά στην πνευματικότητα και τη θρησκευτικότητα του ανθρώπου.

Η ουμανιστική ψυχολογία, και περισσότερο η μετεξέλιξή της Θετική Ψυχολογία, σε αντίθεση με την παλαιότερη φροϋδική αντίληψη περί νευρωτικής λειτουργικότητας της θρησκείας, ενδιαφέρεται για την πνευματικότητα και τη θρησκευτικότητα του ατόμου, επειδή εκτιμά ότι η πνευματικότητα-θρησκευτικότητα αποτελεί υπαρκτή πλευρά του ανθρώπου, συμβατή με τις προδιαγραφές της ανθρώπινης φύσης. Επιπλέον, η υγιής πνευματικότητα-θρησκευτικότητα εξασφαλίζει στο άτομο νόημα ζωής, ευτυχία και πληρότητα, λειτουργώντας συγχρόνως ως παράγοντας υγείας και ευζωίας.

Αυτή η ψυχολογική και ηθική πνευματικότητα –ουμανιστικού τύπου– ενισχύθηκε από τα ευρήματα των νευροεπιστημών, σύμφωνα με τα οποία η δομή του ανθρώπινου εγκεφάλου είναι τέτοια, ώστε ο άνθρωπος να μπορεί να αναπτύσσει θρησκευτικές πεποιθήσεις και να βιώνει πνευματικές εμπειρίες.

Στο πλαίσιο των Νευροεπιστημών έχουν εμφανιστεί και οι κλάδοι Νευροθεολογία (Neurotheology) και Βιοθεολογία (Biotheology), οι οποίοι διερευνούν τη θρησκευτικότητα και την πνευματικότητα σε σχέση με τη νευροφυσιολογία του εγκεφάλου· τις διεργασίες δηλαδή που λαμβάνουν χώρα στον εγκέφαλο όταν κάποιος προσεύχεται, κάνει διαλογισμό κ.λπ.

Έτσι διαμορφώθηκε η αντίληψη ότι ο άνθρωπος απέκτησε μια επιστημονική-βιολογική ερμηνεία της πνευματικότητας-θρησκευτικότητας, ανεξάρτητα από την ύπαρξη και σύνδεση με τον Θεό, χάρη στη δικτύωση,

την αρχιτεκτονική του εγκεφάλου. Από την άλλη μεριά, πιστοί ερευνητές κατανοούν τα επιστημονικά ευρήματα των νευροεπιστημών ως λογική απόδειξη της βαθιάς λειτουργικής σύνδεσης του πνευματικού με το σωματικό, πράγμα που παραπέμπει στην ψυχοσωματική ενότητα του ανθρώπου.

Κλείνοντας αυτή την αναφορά, θα ήθελα να επισημάνω ότι η Ψυχολογία, όπως και κάθε επιστήμη, δεν προσφέρει «ρήματα ζωής αιώνιου» (Γω: 6, 8), αλλά γνώση για την πληρέστερη κατανόηση του ανθρώπου και μεθόδους προσέγγισης και αντιμετώπισης των προβλημάτων του. Όπως γράφει ένας σύγχρονος θεραπευτής: «Από την ψυχολογία, όταν τη χρησιμοποιούμε για να καθυποτάξουμε τις πνευματικές μας ανάγκες, ζητάμε να φορτωθεί κάτι που δεν μπορεί να διαχειριστεί ως επιστήμη». Αλλά και «η θρησκεία, όταν τη χρησιμοποιούμε ως ασπίδα για να προστατευτούμε από τη γνωριμία με τον ίδιο μας τον εαυτό, χρησιμοποιείται με λάθος τρόπο και καταλήγει απλώς να διαστρεβλώνεται» (J. Bucay, *Ο δρόμος της εντυχίας*, 220-221).

Ας στρέψουμε τώρα την προσοχή μας στο διαχρονικό ενδιαφέρον της Σχολής για την ψυχολογική εκπαίδευση των θεολόγων. Και το επισημαίνω αυτό, επειδή η ψυχολογία εντάσσεται στα αποκαλούμενα «θύραθεν», μη θεολογικά μαθήματα. Σύμφωνα με τα στοιχεία που εντόπισα, οι φοιτητές θεολογίας για χρόνια παρακολουθούν υποχρεωτικά τα μαθήματα ψυχολογίας της φιλοσοφικής Σχολής.

Διδάσκουν:

1933-1934	N. Εξαρχόπουλος : Ψυχολογία
1934-1935	Θ. Βορέας: Ψυχολογία, N. Εξαρχόπουλος: Σωματολογία και ψυχολογία του παιδός
1935-1936	Θ. Βορέας: Ψυχολογία, N. Εξαρχόπουλος: Ψυχολογία Ατομικών Διαφορών
1957-1958	I. Θεοδωρόπουλος: Ψυχολογία
1969-1970	Δ. Κουτσογιαννόπουλος: Εισαγωγή στην Ψυχολογία, N. Μελανίτης: Ψυχολογία του εφήβου
1972-1974	N. Μελανίτης: Ψυχολογία του παιδός και Παιδαγωγική Ψυχολογία
1973-1974	Δ. Κουτσογιαννόπουλος-Θηραΐος: Εισαγωγή στη Φιλοσοφία και την Ψυχολογία
1974-1975	A. Δανασσής-Αφεντάκης: Ψυχολογία του αναπτυσσόμενου ανθρώπου (παιδός-εφήβου) και Παιδαγωγική Ψυχολογία
1976-1977 I.	Μαρκαντώνης: Παιδαγωγική-Ψυχική ζωή του ανθρώπου

Στο διάστημα 1977-1979 ο Ι. Κορναράκης διδάσκει Ψυχολογία Ατομικών Διαφορών στο **Ποιμαντικό Τμήμα** (μετεξέλιξη 1977 του διετούς Τμήματος Επιμορφώσεως των ιερέων που ιδρύθηκε το 1975)

Τμήμα Θεολογικών

1978-1979 Α. Δανασσύς-Αφεντάκης: Παιδαγωγική Ψυχολογία **Κατ' Ανάθεσιν**

Μετά το χωρισμό τής Σχολής στα δύο Τμήματα Θεολογίας και Ποιμαντικής (1982)

Τμήμα Ποιμαντικής

1986-1993 Α. Σταυρόπουλος: Εισαγωγή στην Ψυχολογία, Ψυχολογία των Ατομικών διαφορών

Και συνεχίζει στο

Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας

1994-2003 Α. Σταυρόπουλος: Εισαγωγή στην Ψυχολογία, Ειδικά θέματα Ψυχολογίας

2004-σήμερα Διδάσκεται από εμένα η Συμβουλευτική Ψυχολογία ως μάθημα προαπαιτούμενο από πλευράς περιεχομένου για την Ποιμαντική Ψυχολογία αλλά και τη Συμβουλευτική Γάμου και Οικογένειας, με το σκεπτικό ότι δεν είναι δυνατόν να διδαχθεί ένα διεπιστημονικό αντικείμενο, όπως αυτό της Ποιμαντικής Ψυχολογίας, χωρίς οι διδασκόμενοι να γνωρίζουν στοιχειωδώς το περιεχόμενο και την ορολογία τής άλλης πλευράς.

Η Ποιμαντική Ψυχολογία ως γνωστικό αντικείμενο ανήκει στον πρακτικό κλάδο τής Θεολογίας. Πρόκειται για ένα σύνθετο γνωστικό αντικείμενο, το οποίο διά της Ποιμαντικής συνδέεται με τη Θεολογία. Η Ποιμαντική Ψυχολογία, στα πλαίσια της ορθόδοξης θεολογίας, αξιοποιεί τη σύγχρονη ψυχολογία στο ποιμαντικό έργο τής Εκκλησίας, με υποδομή πάντα το ορθόδοξο δόγμα, την ορθόδοξη ανθρωπολογία και σωτηριολογία.

Ο κλάδος καθιερώθηκε στον ακαδημαϊκό χώρο των ορθόδοξων θεολογικών σπουδών από τον Ιωάννη Κορναράκη, ο οποίος στο διάστημα 1978-1993 ως Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του ΕΚΠΑ υπηρέτησε το γνωστικό αντικείμενο Ποιμαντική Ψυχολογία και Εξομολογητική.

Τμήμα Θεολογίας

1986-2001 Ι. Παρασκευόπουλος: Ψυχολογία

2000-2001 Ν. Γιανίτσας: Ψυχολογία

2001-σήμερα π. Αδαμάντιος Αυγουστίδης: Ψυχολογία μετά στοιχείων Ψυχιατρικής

Με την αλματώδη ανάπτυξη της ψυχολογίας τα τελευταία χρόνια, μετά και τη δημιουργία των Τμημάτων Ψυχολογίας στα Ελληνικά Πανεπιστήμια, ετέθη το ερώτημα ποιος κλάδος ψυχολογίας θα διδάσκεται στο πλαίσιο των θεολογικών σπουδών, με δεδομένο ότι σήμερα οι επιμέρους θεωρητικοί και εφαρμοσμένοι κλάδοι απαριθμούν μερικές δεκάδες (Παραδείγματος χάριν: Γνωστική ψυχολογία, Κοινωνική ψυχολογία, Ψυχολογία προσωπικότητας, Κλινική ψυχολογία, Παιδαγωγική ψυχολογία, Οικογενειακή ψυχολογία, Οργανωτική ψυχολογία, Νευροψυχολογία κ.ο.κ.). Έκτρινα, λοιπόν, ότι ο κλάδος που θα κάλυπτε σε μεγάλο βαθμό τις προσωπικές, παιδαγωγικές και συμβουλευτικές ανάγκες των θεολόγων είναι ο εφαρμοσμένος κλάδος της Συμβουλευτικής Ψυχολογίας. Ένας ορισμός θα βοηθήσει να το κατανοήσουμε καλύτερα: Η Συμβουλευτική Ψυχολογία –κατά τη Μαλικιώση-Λοϊζου, Ομότιμη σήμερα καθηγήτρια της Συμβουλευτικής Ψυχολογίας του ΕΚΠΑ– αποτελεί την ειδίκευση της ψυχολογίας η οποία διευκολύνει την προσωπική και διαπροσωπική λειτουργικότητα του ανθρώπου καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Σήμερα επικεντρώνεται σε συναισθηματικές, κοινωνικές, επαγγελματικές, εκπαιδευτικές, αναπτυξιακές ανησυχίες, αλλά και ανησυχίες και προβληματισμούς που συνδέονται με θέματα υγείας και ευημερίας (Μ. Μαλικιώση-Λοϊζου, επιμ. *Συμβουλευτική Ψυχολογία: Σύγχρονες προσεγγίσεις*, 2011, 12). Το επιστημονικό περιεχόμενο της Συμβουλευτικής Ψυχολογίας έχει, κατά την άποψή μου, τις προϋποθέσεις να υποστηρίξει την αυτογνωστική εργασία (το «γνῶθι σαυτόν») των θεολόγων ως προσώπων, πράγμα απαραίτητο για τη δημιουργία υγιέστερων διαπροσωπικών σχέσεων και για την ποιοτικότερη απόδοση στο διδακτικό, συμβουλευτικό και ποιμαντικό έργο, λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι το έργο του εκπαιδευτικού, όπως και του ιερέα, δεν ασκείται με μία μόνο δεξιότητα, τη γνωστική για παράδειγμα, αλλά με τη σύνολη προσωπικότητα.

Με αυτό το σκεπτικό, είχα προτείνει να συμπεριληφθεί και στο πρόγραμμα Παιδαγωγικής Επάρκειας το μάθημα της Συμβουλευτικής Ψυχολογίας. Κανείς σήμερα δεν αμφισβητεί την αξία της γνώσης, της πρακτικής εξάσκησης, της εκπαίδευσης στη χρήση των σύγχρονων μεθόδων διδασκαλίας, της ικανότητας αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών. Όμως, δεν θα πρέπει να παραθεωρείται ο πρωταγωνιστής, πράγμα το οποίο αποτελεί πάγιο αίτημα των εκπαιδευτικών, αλλά και πολλών ιερέων.

Η παιδαγωγική μέθοδος παίρνει αξία απ' αυτόν που την εφαρμόζει. Κατά τον C.T.P. Diamond, το να εκπαιδεύεις καλούς εκπαιδευτικούς σημαίνει, μεταξύ άλλων, να προωθείς την ανακάλυψη και την εξέλιξη του εαυτού τους μάλλον και όχι τόσο την ακριβή άσκησή τους στο πώς θα διδάξουν (C.T.P., Diamond, *Teacher education as transformation*, 1991). Ο δε ιερός Χρυσόστομος δεν έβλεπε τίποτε πιο κρύο από το δάσκαλο που διδάσκει μόνο με τα λόγια: «Οὐδὲν γὰρ διδασκάλου ψυχρότερον ἐν λόγοις φιλοσοφοῦντος μόνον» (Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς τὰς Πράξεις, PG 60, 18A).

Κυρίες και Κύριοι, σε μια εποχή κατά την οποία η ψυχολογική κατανόηση του εαυτού, των σχέσεων και των προβλημάτων είναι κυρίαρχη, αλλά και τα πάσης φύσεως ψυχολογικά προβλήματα κατατρέχουν το σύγχρονο άνθρωπο, θεωρώ πως επιβάλλεται να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην πνευματική και ψυχολογική φροντίδα των μελλοντικών θεολόγων και ποιμένων, έτσι ώστε να καταστούν ικανοί να φροντίσουν άλλους.

Ευχαριστώ για την προσοχή σας.